

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ketab.ir

حرام زواری

درمان

راهکارهای قرآنی و روایی

فاطمه عابدینی

عابدینی، فاطمه، ۱۳۴۲ -

درمان حرام‌خواری: راهکارهای قرآنی و روایی/فاطمه عابدینی.

قم: حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر، ۱۳۹۹.

۲۱۲ص. ۷-۳۷۸۲۷۴-۶۰۰-۹۷۸

فیپا / مسلسل: ۱۶۹۷

کتابنامه.

Illicit wealth --- Religious aspects --- Islam اسلام --- جنبه‌های مذهبی --- مال حرام

Illicit wealth، مال حرام

Wealth --- Religious aspects --- Islam اسلام --- جنبه‌های مذهبی --- ثروت

Forbiddance and permission --- Hadiths، احادیث --- حلال و حرام

۲۰th century --- Hadith (Shiites) --- Texts ۱۴ قرن --- احادیث شیعه

حوزه علمیه قم، مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران، مرکز نشر هاجر

Hozeh Elmieh Qom, Center management Hozeh Elmieh sisters, Centre Publications Hajar

BP1۹۸/۶ ۲۹۷/۳۷۹ ۷۳۵۵۵۱۷

درمان حرام‌خواری راهکارهای قرآنی و روایی

ناشر: مرکز نشر هاجر (ناشر تخصصی زن و خانواده)

نویسنده: فاطمه عابدینی ✨ طرح جلد: واحد هنری مرکز نشر هاجر

نوبت چاپ: دوم ۱۴۰۲ ✨ شمارگان: ۳۰۰ نسخه

تعداد صفحه: ۲۱۲ / رقی ✨ چاپ دیجیتال: مبین

شابک: ۷-۲۷۴-۳۷۸-۶۰۰-۹۷۸ ✨ قیمت: ۹۸۰۰۰ تومان

نشانی: قم - بلوار معلم - مجتمع ناشران - واحد ۱۱۴

تلفن: ۰۲۵-۳۱۰۱۵ پیماک: ۱۰۰۰۳۱۰۱۵

hajarpub.ir info@hajarpub.ir

فهرست مطالب

۹.....	پیشگفتار
۱۱.....	مقدمه
۱۵.....	کلیات
۱۶.....	معنای مال حرام
۱۸.....	مقصود از حرام خواری در قرآن
۲۳.....	مقصود از حرام خواری در روایات
۲۵.....	بخش اول: مصادیق و ریشه‌های حرام خواری
۲۶.....	فصل اول: مصادیق حرام خواری
۲۹.....	ربا
۲۹.....	ربا در لغت و اصطلاح
۳۰.....	انواع ربا
۳۱.....	حرمت ربا از نظر اسلام
۳۱.....	تحریم ربا در قرآن
۳۵.....	تحریم ربا در روایات
۳۷.....	دلیل اجماع فقهاء اسلام بر تحریم ربا
۳۸.....	رشوه
۳۹.....	رشوه از دیدگاه قرآن
۴۱.....	رشوه از دیدگاه روایات

۴۳	کم فروشی و تطفیف
۴۳	کم فروشی در آیات قرآن
۴۶	کم فروشی در روایات
۴۷	تقلب و غش
۴۸	غش در معاملات
۵۰	آثار و عواقب غش و تقلب
۵۱	احتکار
۵۱	شرایط حرمت احتکار
۵۳	علت تحریم احتکار
۵۵	سرقت
۵۶	الف) شرایط لازم برای جاری شدن حد سرقت
۵۹	ب) علت ضلوع حکم
۶۰	عمومیت سرقت
۶۱	خرید یا فروش اموال مسروقه
۶۳	خوردن مال یتیم
۶۴	اموال یتیمان و تأکید بر نگاه‌داری آن‌ها
۶۸	حرمت خوردن مال یتیم در روایات
۶۹	عدم پرداخت خمس
۷۰	خمس در قرآن
۷۲	آثار نپرداختن خمس در روایات
۷۵	فصل دوم: ریشه‌های حرام خواری
۷۵	ریشه‌های درونی و اخلاقی
۷۶	غفلت از یاد خدا
۷۸	غفلت از آخرت
۷۹	دنیاطلبی و حب مال
۸۳	حرص و زیاده‌خواهی

۸۵.....	جهل و ناآگاهی
۸۷.....	احساس حقارت
۸۹.....	ریشه‌های محیطی و اجتماعی
۸۹.....	محیط خانوادگی
۹۰.....	محیط اجتماعی
۹۱.....	بیکاری و تنبلی
۹۴.....	توقعات بی‌جای خانواده‌ها
۹۶.....	تبعیت از دیگران
۹۷.....	فقر

بخش دوم: راهکارهای درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات ۱۰۳

فصل اول: راهکارهای درمان (اعتقادی و اخلاقی و رفتاری) درمان ۱۰۴

راهکارهای اعتقادی درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات ۱۰۴

تقویت ایمان به خدا ۱۰۴

ایمان به رزاقیت خدا ۱۰۷

رضا به قضای الهی ۱۱۰

توکل به خدا ۱۱۲

معادباوری ۱۱۵

آثار توجه به ثواب‌های اخروی در ترک حرام خواری ۱۱۷

اثریاد عذاب اخروی در ترک حرام خواری ۱۱۸

توبه ۱۱۹

شتاب در توبه ۱۲۰

توبه واقعی ۱۲۳

توبه و قطع همکاری با ستمکاران ۱۲۴

توبه از مال مردم ۱۲۶

توبه از مال مخلوط به حرام ۱۲۷

۱۲۹.....	راهکارهای اخلاقی درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات
۱۲۹.....	تقوای الهی
۱۳۰.....	مفهوم تقوا
۱۳۱.....	تقوا در قرآن
۱۳۴.....	زهد
۱۳۷.....	ورع
۱۳۸.....	ترویج اخلاق فاضله
۱۴۰.....	قناعت
۱۴۲.....	ذکر و یاد خداوند
۱۴۳.....	دعا
۱۴۷.....	راهکارهای رفتاری درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات
۱۴۷.....	انفاق
۱۵۱.....	قرض الحسنه
۱۵۲.....	قرض الحسنه در قرآن
۱۵۵.....	قرض در روایات
۱۶۰.....	احسان
۱۶۱.....	مواسات
۱۶۳.....	اقدام به کسب و کار مشروع و حلال
۱۶۷.....	آگاهی و آشنایی با مسائل کسب و کار
۱۷۴.....	فصل دوم: راهکارهای بیرونی (حکومتی، اخوتی) درمان حرام خواری
۱۷۴.....	راهکارهای حکومتی درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات
۱۷۶.....	اجرای عدالت اقتصادی
۱۷۹.....	مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری
۱۸۲.....	اعمال نظارت بر ادارات و مأموران دولتی
۱۸۵.....	جلوگیری از فساد و جرم توسط دستگاه قضایی
۱۸۶.....	تأمین رفاه قاضیان

- ۱۸۸ تعیین متولی و مسئول برای نظارت بر جریان بازار
- ۱۹۱ تفتیش و منع از تقلب و غش در معامله
- ۱۹۳ راهکارهای اخوتی درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات
- ۱۹۳ امر به معروف و نهی از منکر
- ۱۹۸ فقرزدایی از جامعه
- ۲۰۱ نقش حکومت در فقرزدایی
- ۲۰۳ نقش جامعه در فقرزدایی
- ۲۰۴ نقش زکات در فقرزدایی
- ۲۰۷ جمع‌بندی
- ۲۰۹ کتابنامه

www.ketab.ir

مقدمه

بشر همواره برای گذران زندگی خود، نیازهایی داشته که برای تأمین آن‌ها به تلاش پرداخته است؛ از آن‌جا که بشر نمی‌تواند به تنهایی نیازمندی‌های خود را پاسخ سازد، لذا هر فرد از افراد جامعه می‌کوشد تا برای تأمین مخارج زندگی خود از راه‌های مختلفی کسب درآمد کند؛ نیاز به تأمین معاش از جمله امور مهم در زندگی انسان‌هاست؛ آن‌چه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است، این است که این نیاز چگونه و از چه راهی برآورده شود؛ چراکه این نیاز و عواملی که رسیدن به آن را میسر می‌سازد، سرنوشت بسیاری از افراد را تغییر داده است.

آن‌چه از آیات و روایات متعدد در قرآن مجید و روایات معصومین علیهم‌السلام برداشت می‌شود تأثیر لقمه و کسب درآمد در سعادت یا شقاوت معنوی انسان است؛ به صورتی که کسب حرام و لقمه حاصل از آن، کلید هربدی و گمراهی است و کسب روزی حلال، بزرگ‌ترین عبادت و راه سعادت اخروی شمرده شده است؛ لقمه حرام نابودکننده سایر اعمال نیک انسان نیز است؛ به طوری که افرادی هستند که فقط به سبب لقمه حرام اهل آتش خواهند شد.

حضرت امام حسین علیه‌السلام در ظهر عاشورا تأکید کردند که نصایح ایشان به لشکر عمر بن سعد تأثیر ندارد؛ زیرا آن‌ها به لقمه حرام عادت کرده‌اند؛ این موضوع نشان می‌دهد رابطه معکوس بین عبودیت و حرام‌خواری وجود دارد؛ این‌که بخش اعظمی از ابواب معاملی فقه عامه و خاصه بر محوریت پرهیز از ربا و مکاسب محرمه است خود شاهدی بر دغدغه عالمان اسلامی به این موضوع می‌باشد.

در اسلام، درآمد‌های اقتصادی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد: حلال، حرام و مشکوک؛ درآمد حلال آن است که از راه‌هایی که اسلام آن را مجاز شمرده، به دست آید؛ مانند زراعت، تجارت، حرفه و صنعت و...؛ درآمد‌های حرام آن‌هایی هستند که اسلام به طور صریح آن‌ها را حرام شمرده و پیروان خویش را از آن‌ها منع کرده است؛ درآمد‌های مشکوک نیز به درآمد‌هایی گفته می‌شود که مشروعیت یا ممنوعیت آن روشن نیست.

شناخت راه‌های درآمد و شیوه‌های هزینه کردن اموال و دقت در حرام و حلال آن، از مهم‌ترین وظایف فردی و اجتماعی است؛ هر فرد و خانواده و جامعه بزرگ و کوچک باید حلال و حرام درآمد‌ها را بشناسد و در عمل به آن پای‌بند باشد و کسب مال به هر شیوه را مجاز نداند؛ در غیر این صورت ممکن است او را به سوی لغزش و انحراف در عقاید و اخلاق بکشانند.

خلقت انسان به گونه‌ای است که در اثر عواملی گرایش به کسب مال در نهاد انسان نهفته است؛ از همین رو ممکن است انسان در مواردی گرفتار حرام‌خواری گردد و این امر موجب سقوط او از درگاه خداوند است؛ از آن جا که کسب مال بیشتر، مورد توجه بسیاری از مردم بوده و اکنون نیز مشکلات اجتماعی در جامعه فراوان است، حرام‌خواری یکی از آسیب‌های جدی است که جامعه و افراد به آن مبتلا هستند؛ امروزه به فراخور پیچیدگی‌های جامعه بشری، کسب درآمد‌های نامشروع نیز گسترش یافته، به گونه‌ای که این مسئله از شکل یک آسیب به یک بحران تبدیل شده است؛ کم‌فروشی‌ها، تقلب‌ها، سرقت‌ها، رباخواری‌ها، رشوه‌گیری‌ها و... جامعه بشری و نوع بشر را به جایی رسانده که صرفاً با راهکارهای قانونی و حاکمیتی نمی‌توان امیدوار بود که بساط حرام‌خواری از جامعه رخت بریندد.

بنابراین، رفع این معضل، ابتدا نیازمند شناخت مصادیق حرام‌خواری و سپس راهکارهای اصولی و عمیق و اساسی است تا فرد فرد افراد را از ارتکاب این

عمل بازدارد؛ مصادیق حرام خواری در قرآن متعدد است، اما این تحقیق گنجایش بیان تمامی مصادیق را ندارد؛ متأسفانه امروزه قبح و زشتی برخی از این مصادیق مانند ربا و رشوه از بین رفته و رباخواری در سطح جامعه شیوع فراوان دارد؛ حتی برخی از انسان‌های معتقد و مقید به مسائل دینی نیز با عناوین گوناگون مانند هدیه، شیرینی و با حيله‌های مختلف ربا و رشوه می‌گیرند و در ادارات دولتی و غیردولتی اختلاس و رشوه‌های کلان حتی در میان برخی از مدیران دیده می‌شود؛ همچنین برخی از مصادیق حرام خواری مانند سرقت، احتکار، گران فروشی و کم فروشی در جامعه کنونی به یک معضل بزرگ اجتماعی تبدیل شده است؛ در این پژوهش سعی شده برخی از مصادیق بارز آن با بهره‌گیری از قرآن کریم و کلام معصومین علیهم‌السلام بیان و راهکارهایی جهت پیشگیری و درمان این معضل بزرگ اجتماعی ارائه شود؛ در تعالیم حیات بخش قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام راهکارهایی جهت مقابله و درمان پدیده شوم حرام خواری بیان شده که با اندک دقتی درمی‌یابیم که تنها راه حل مشکلات بشر همان است؛ در حقیقت با بهره‌گیری از نسخه شفابخش قرآن و تبیین آن از لسان معصومین علیهم‌السلام می‌توان همه دردهای جامعه بشری را درمان نمود.

پژوهش حاضر با عنوان راهکارهای قرآنی و روایی درمان حرام خواری از منظر قرآن و روایات در سه بخش تدوین یافته است.

در کلیات این اثر، مفهوم‌شناسی مال حرام در لغت و قرآن و روایات بررسی می‌گردد. بخش اول با عنوان مصادیق و ریشه‌های حرام خواری در دو فصل تبیین گردیده است؛ در فصل اول برخی از مصادیق حرام خواری مانند رباخواری، رشوه، کم فروشی، احتکار، غش و تقلب، سرقت، خوردن مال یتیم بیان و با استفاده از آیات قرآن و روایات، هریک از مصادیق تبیین گردیده است؛ در فصل دوم مهم‌ترین ریشه‌های این ناهنجاری از دیدگاه قرآن و روایات مورد بررسی قرار گرفته است؛ دنیاطلبی، علاقه ذاتی انسان به مال، غفلت از خدا و معاد، فقر، بیکاری،

جهل و ناآگاهی و توقعات بی جای خانواده‌ها در این فصل بیان گردیده است. در بخش دوم با عنوان راهکارهای درمان حرام خواری مهم‌ترین راه‌های مقابله و درمان تحت عناوین راهکارهای درونی و بیرونی در دو فصل بیان گردیده است که در فصل اول به راهکارهای اعتقادی، اخلاقی و رفتاری تقسیم شده است؛ در راهکارهای اعتقادی تقویت ایمان به خدا و رزاقیت او و معادباوری با استفاده از آیات قرآن و با بهره‌گیری از روایات بیان گردیده است؛ در فصل دوم راهکارهای اخلاقی این پدیده شوم مورد دقت و بررسی قرار گرفته است که به مهم‌ترین راهکار اخلاقی تقوای الهی و زهد و ورع و قناعت پرداخته شده است؛ در فصل سوم راهکارهای رفتاری ارائه شده است؛ در این بخش می‌توان از انفاق و قرض‌الحسنه به عنوان بهترین جایگزین برای پدیده شوم ربا نام برد؛ هم‌چنین با استناد به آیات و روایات بیان می‌شود که با کسب و کار مشروع و حلال می‌توان با این معضل بزرگ اجتماعی مبارزه نمود. در فصل دوم به راهکارهای بیرونی که شامل راهکارهای حکومتی و اخوتی است، پرداخته شده است؛ در راهکار حکومتی وظایف دولت اسلامی یعنی تامین عدالت اجتماعی و اقتصادی، مبارزه با مفاسد اقتصادی و اداری، نظارت بر ادارات و دستگاه‌های دولتی و بازارها، مورد بررسی قرار گرفته است؛ در راهکار اخوتی امر به معروف و نهی از منکر به عنوان مهم‌ترین راهکار برای مبارزه با این پدیده شوم معرفی می‌شود؛ هم‌چنین به مهم‌ترین مسئولیت دولت و جامعه که فقرزدایی از جامعه است، پرداخته شده و راهکارهایی برای فقرزدایی از جامعه بیان شده است.

در این نوشتار شیوه گردآوری مطالب در موضوع تحقیق مورد نظر مراجعه به منابع قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام بوده؛ هم‌چنین با استفاده از روش کتابخانه‌ای، کتاب‌ها، مقالات و پایان‌نامه‌های موجود درباره این موضوع بررسی شدند و به صورت توصیفی - تحلیلی به تبیین راهکارهای مقابله و درمان حرام خواری پرداخته شده است.